

Projektplan

2017-06-19

1 (31)

Dnr 400-2016:11445

Version: 1

Projektplan för Sex och samlevnad

Godkännande av projektplan

Projektplan godkänd av:

Tommy Lagergren, **Projektägare**

Datum: 28 juni 2017

Projektplan utfärdad av:

Stefanie Luthman, **Projektledare**

Innehållsförteckning

1. Uppdraget	5
1.1 Bakgrund och problembild.....	5
1.1.1 Sex- och samlevnadsundervisningens innehåll och mål	5
1.1.2 Sex- och samlevnadsundervisningens relevans för individer och samhälle 6	
1.1.3 Indikationer på brister i sex- och samlevnadsundervisningen.....	7
1.1.4 Tidigare granskningar av sex- och samlevnadsundervisningen.....	8
1.1.5 Sammanfattande problembild	10
1.2 Syfte och frågeställningar	10
1.3 Författningsstöd	11
1.4 Bedömningar	12
1.4.1 Centrala begrepp.....	12
1.4.2 Frågeställning 1	13
1.4.3 Frågeställning 2	14
1.5 Projektmål.....	16
1.6 Förväntad effekt.....	16
2. Tillvägagångssätt	17
2.1 Granskningsdesign och avgränsningar	17
2.2 Val av granskningsobjekt.....	17
2.2.1 Principer för val av granskningsobjekt.....	17
2.2.2 Antal granskningsobjekt.....	18
2.3 Metod.....	18
2.3.1 Enkäter	18
2.3.2 Intervjuer.....	19
2.3.3 Dokumentstudier.....	22
2.3.4 Dokumentation och bearbetning av insamlat material	22
2.4 Genomförande	23
2.5 Uppföljning.....	24
3. Spridning av resultat och kommunikation	24
4. Tidplan och resursbehov	25

4.1	Tidplan	25
4.2	Personresurser	26
4.3	Budget	26
5.	Organisation	26
5.1	Projektorganisation	26
5.2	Ansvar och befogenheter	27
6.	Arbetsformer	28
6.1	Kvalitetssäkring	28
6.2	Möten	29
7.	Risker och samordning	29
7.1	Projektövergripande risker	29
	Risk	29
	Åtgärd	29
7.2	Risker i genomförande	30
	Risk	30
	Åtgärd	30
7.3	Samordning	30
8.	Utvärdering	30

Sammanfattning

Skolinspektionen har i uppdrag av regeringen att granska om elever i grundskolan, grundsärskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan får en sex- och samlevnadsundervisning av god kvalitet och, utifrån granskningen, redogöra för utvecklingsområden. Eftersom resultaten av granskningen kommer att beaktas i eventuella beslut om nationella fortbildningsinsatser kombineras en bredare kartläggning i form av en enkätstudie med en närmare granskning av ett mindre antal skolor inom aktuella skolformer. Granskningen kommer dels undersöka hur rektor genom sin styrning skapar förutsättningar för en god undervisning i sex och samlevnad (frågeställning 1), dels undersöka undervisningens innehåll och genomförande (frågeställning 2). Vidare kommer projektet samla in underlag med hjälp av intervjuer, enkäter och dokumentstudier. Projektledare för granskningen är Stefanie Luthman, enhet Väster, Avdelningen i Stockholm. Uppdraget ska redovisas till Utbildningsdepartementet senast den 16 februari 2018. Granskningen omfattar 4560 arbetstimmar.

1. Uppdraget

1.1 Bakgrund och problembild

1.1.1 Sex- och samlevnadsundervisningens innehåll och mål

Sex- och samlevnadsundervisningen idag berör flera olika perspektiv, som till exempel historiska, samhälls- och religionsvetenskapliga, natur-, litteratur- och språkvetenskapliga, som tillsammans syftar till att ge eleverna en helhetsbild av vad människans sexualitet och relationer kan innefatta. Dagens sex- och samlevnadsundervisning syftar således inte endast till att motverka könssjukdomar och oönskade graviditeter. Den handlar även om att främja jämställdhet, motverka diskriminering och kränkande behandling, samt stärka elevernas självkänsla och handlingskompetens och möjliggöra medvetna val som rör hälsa, relationer och sexualitet.

Sex och samlevnad rymmer såväl medicinska, psykologiska och juridiska frågor, som frågor som rör normer och värden. Området berör både undervisningen i olika ämnen och skolans värdegrundsuppdrag i stort och har även stark koppling till läroplanernas skrivningar om mänskliga rättigheter och jämställdhet.¹ Skolan ska motverka tradition-

---

¹ Skolverket betonar i de stödmaterial som riktar sig till grundskolans tidigare respektive senare år, gymnasieskolan och särskolan att sex- och samlevnadsundervisningen i sin breda definition är en del av skolans likabehandlings- och värdegrundsarbete. *Sex- och samlevnadsundervisning i grundskolans tidigare år: jämställdhet, sexualitet och relationer i ämnesundervisningen: årskurserna 1-6.* (2014). Stockholm: Skolverket. Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=3360>. *Sex- och samlevnadsundervisning i grundskolans senare år: jämställdhet, sexualitet och relationer i ämnesundervisningen: årskurserna 7-9.* (2013) Stock-

ella könsmönster (Läroplan för grundskolan och Läroplan för grundsärskolan) och aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter (Läroplan för gymnasieskolan och Läroplan för gymnasiesärskolan).

Av läroplanerna för såväl grundskolan som grundsärskolan framgår att sex och samlevnad är ett av de ämnesövergripande kunskapsområden som ska integreras i undervisningen i olika ämnen, och att rektor ansvarar för att det sker.² I gymnasieskolan och gymnasiesärskolan har rektor ansvar för att eleverna "får kunskaper om" sex och samlevnad.³ Till skillnad från tidigare läroplaner, återfinns nu begrepp som sexualitet, relationer, kön, jämställdhet, identitet och normer i flera av kurs- och ämnesplanerna. Det innebär att ansvaret för kunskapsområdet vilar på flera lärare och ska tas upp inom ramen för många kurser och ämnen. Som en del av skolans likabehandlings- och värdegrundsarbete har också alla lärare ett ansvar att bidra till elevernas kunskapsutveckling inom området.

1.1.2 Sex- och samlevnadsundervisningens relevans för individer och samhälle

Sex- och samlevnadsundervisningen har en bred relevans för individer och samhälle. Det övergripande målet för hela det jämställdhetspolitiska området är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sitt eget liv.⁴ Regeringen har återkommande påtalat att en förbättrad sex- och samlevnadsundervisning är ett viktigt verktyg för ökad jämställdhet, vilket också föranlett det uppdrag som denna kvalitetsgranskning syftar till.

Sexualitet och reproduktiv hälsa är också ett av elva nationella folkhälsopolitiska målområden.⁵ Förbättrad sexualundervisning, tillsammans med utbildning, drogförebyggande insatser, och subventionerade preventivmedel, är därför viktiga åtgärder i det förebyggande folkhälsoarbetet. Att rusta unga med goda kunskaper, självkänsla och

---

holm: Skolverket. Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=3124>. *Sex- och samlevnadsundervisning i gymnasieskolan: sexualitet, relationer och jämställdhet i de gymnasiegemensamma ämnena*. (2013). Stockholm: Skolverket. Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=3012>. *Sex- och samlevnadsundervisning i sarskolan: jämställdhet, sexualitet och relationer i grundsarskolan och grundsarskolana inriktning trainingsskola, samt gymnasiesarskolans nationella och individuella program*. (2014). Stockholm: Skolverket. Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=3347>.

² Förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, 2.8 Rektorns ansvar

³ Förordningen (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan, 2.6. Rektorns ansvar

⁴ Mål för jämställdhet. Uppdaterad den 21 december 2016.

<http://www.regeringen.se/regeringens-politik/jamstallldhet/mal-for-jamstallldhet/>

⁵ Proposition 2007/08:110. *En förnyad folkhälsopolitik*.

medvetenhet kring frågor som rör den sexuella hälsan är därmed en fråga inte bara om jämställdhet utan också om jämlikhet.⁶

1.1.3 Indikationer på brister i sex- och samlevnadsundervisningen

Ungas egna erfarenheter av skolans sex- och samlevnadsundervisning tyder på brister i området. Enligt resultaten av Folkhälsomyndighetens enkätstudie om sexualitet och hälsa bland unga i åldrarna 16–29 år, UngKAB15⁷, är skolan en av de viktigaste informationskällorna för ungas sexuell hälsa – 60 % av unga angav att de fått sin huvudsakliga information om relationer, sexualitet, preventivmedel och könssjukdomar i skolans undervisning om relationer och sexualitet. Ändå tycker 44 % av respondenterna att de fått för lite kunskaper i skolan för att ta hand om sin sexuella hälsa. Till och med sju procent uppgav att de inte fått någon undervisning alls. Unga anger också att de får tillräckligt med kunskap i vissa områden (hur man blir gravid, 75 %, kunskaper om kroppen, 64 %, kunskaper om kondomanvändning, 62 %), men mindre så i andra områden (kunskaper om genus, relationer och jämställdhet, 35 %, hiv 31 % och HBT-perspektiv, 25 %). Dessutom visar studien att unga efterfrågar mer kunskap som rör relationer och samlevnad. Till exempel efterlyste var femte mer kunskaper om hur man hittar någon att ha en relation med (21%) och nästan var tredje hur man får en relation att fungera bra (30 %).

När det gäller lärares utbildning och kompetens att undervisa i sex och samlevnad visade en kartläggning som RFSU genomförde 2004 att endast sex procent av de lärarstudierande får någon utbildning i ämnesområdet.⁸ Kurser i sex och samlevnad är inte obligatoriska inom lärarutbildningarna. Sedan 2011 måste det dock tas upp i utbildningen på lärarprogrammet med inriktning årskurs 4–6, då examinerade lärare ska "visa förmåga att kommunicera och reflektera kring frågor som rör identitet, sexualitet och samlevnad".^{9,10} I en studie av gymnasiesärskole- och vuxenhabiliteringspersonal uttryckte

---

⁶ Makenzius, M. m.fl. Sverige har Nordens högsta aborttal: Önskade graviditeter bör ses i helhetsperspektiv – individer, vård, samhälle. Läkartidningen 38/2013.

<http://www.lakartidningen.se/Klinik-och-vetenskap/Klinisk-oversikt/2013/09/Sverige-har-Nordens-hogsta-aborttal/>

⁷ Folkhälsomyndigheten (2017). *Sexualitet och hälsa bland unga i Sverige - UngKAB15 – en studie om kunskap, attityder och beteende bland unga 16–29 år.*

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/undersokningar/ungkab/>
Hämtad den 26 maj 2017.

⁸ Riksförbundet för sexuell upplysning (2004). *Kartläggning av sex- och samlevnadsundervisningen på Sveriges lärarutbildningar.* Hämtad den 20 mars 2017.

<http://www.rfsu.se/Bildbank/Dokument/Rapporter-studier/kartlaggning-samlevnad.pdf?epslanguage=sv>

⁹ Olsson, Hans (2010). *Sex och samlevnad obligatoriskt för blivande mellanstadie lärare.* Kommentar på RFSU:s webbplats. Uppdaterad den 14 december 2010.

<http://www.rfsu.se/sv/Sexualundervisning/Politik-och-debatt/Hans-Olssons-kommentarer/Kommentar-Sex-och-samlevnad-obligatoriskt-for-blivande-mellanstadie-larare/>

de intervjuade en osäkerhet gentemot den egna kompetensen och förmågan att bedriva sex- och samlevnadsundervisning och beskrev en professionell ensamhet samt avsaknad av stöd och tydlig styrning.¹¹

1.1.4 Tidigare granskningar av sex- och samlevnadsundervisningen

Den senaste större granskningen av sex- och samlevnadsundervisningen gjordes år 1999 av Skolverket.¹² I bara 4 av de 51 granskade grundskolorna kännetecknades undervisningen av en *tydlig styrning från rektor, god elevmedverkan, ett medvetet genusperspektiv, att frågorna regelbundet lyfts i lärarkollegiet, en variation i arbetssätt och en balans mellan friskperspektiv och riskperspektiv*. I hälften av skolorna bedömde Skolverket att undervisningen höll god kvalitet men att den inte kom alla elever till del; variationen inom skolorna var stor till följd av att styrning saknades. I resterande grundskolor (knappt hälften) hade undervisningen i huvudsak fokus på kropp och biologi och eleverna saknade inflytande. I sex av de 29 gymnasieskolorna fanns obligatoriska kurser i frågor som rör sex och samlevnad, och rektorerna vid dessa skolor var tydliga med kopplingen till skolans arbete med de grundläggande värdena. I en dryg tredjedel av gymnasieskolorna fanns valbara kurser inom relaterade områden, vilket innebar att undervisningen inte kom alla elever till del. I ytterligare en dryg tredjedel av gymnasieskolorna var undervisningen obefintlig eller inskränkt till enstaka temadag eller besök hos ungdomsmottagningen.

Granskningen visade att skolans undervisning, framförallt i grundskolans senare år, tenderade att betona problem med sex- och samlevnad, och kanske särskilt kring sexualitet – det så kallade riskperspektivet. Det är ofta lättare att tala om vad man är "emot" och vill förhindra, t.ex. sexuellt våld, kränkningar, hedersrelaterat våld, tonårsaborter, sexuellt överförbara infektioner, än att tala om vad man är "för" och vill stärka – det så kallade friskperspektivet. Sex och samlevnadsundervisningen tenderade alltså att i mindre utsträckning beröra det som den syftar till att stimulera: jämlika relationer, vänskap/kamratskap, psykisk och fysisk sexuell hälsa, självkänsla och stärkt identitet, ett gott skolklimat, handlingskompetens etc.

Undervisningen i särskolan lyftes särskilt fram i Skolverkets kvalitetsgranskning 1999, där man menade att särskolan kännetecknas av en väl genomtänkt sex- och samlevnadsundervisning, ofta med tydligt skrivna arbetsplaner. Den undervisning som hade granskats hade ett tydligt främjande perspektiv och genomfördes med enskilda elever

---

¹⁰ På uppdrag av Folkhälsomyndigheten genomfördes vid Malmö högskola under 2016 en kartläggning av hur utbildningen i sex och samlevnad ser ut på lärarprogrammet med inriktningen årskurs 4–6, men resultaten är ännu ej publicerade. Se <https://www.mah.se/Nyheter/Nyheter-2016/Spaning-pa-sexualundervisning-pa-lararutbildningarna/>

¹¹ Lukkerz, Jack (2014). *En tom arena: Gymnasiesärskole- och vuxenhabiliteringspersonal perspektiv på sex- och samlevnadsundervisning*. Licentiatavhandling, Fakulteten för hälsa och samhälle, Malmö högskola.

¹² Skolverket (2000). *Nationella kvalitetsgranskningar 1999*. Rapport nr. 180.

såväl som i grupp. Framför allt arbetade man med att stärka ungdomarnas jag-uppfattning, kroppsuppfattning och medvetenheten om jaget i relation till andra. Även de gymnasiesärskolor som Skolverket granskade hade tydliga mål och ett främjande perspektiv som hade diskuterats gemensamt i hela kollegiet. Senare studier av sex- och samlevnadsundervisning i särskolan indikerar dock att det finns brister och risker när undervisningen betonar ett risk- eller omsorgsperspektiv och fokuserar på heterosexualitet.^{13, 14}

En tydlig slutsats i Skolverkets kvalitetsgranskning av sex- och samlevnadsundervisning 1999 var att *rektors styrning* hade en avgörande betydelse för om och hur undervisningen bedrevs.¹⁵ Situationen i flera grundskolor var sådan att ledningen inte stödde eller satte mål för sex- och samlevnadsundervisningen och att rektor i de flesta granskade skolor hade delegerat uppgiften till arbetslagen. Även i gymnasieskolan tog rektorn sällan ett tydligt ansvar för sex- och samlevnadsundervisningen så att alla elever fick ta del av den. I den uppföljning som gjordes 2005, av dåvarande Myndigheten för skolutveckling, konstaterades att undervisningen hade förändrats och utvecklats vid ett antal grund- och gymnasieskolor, tack vare en tydligare styrning från rektor. Man konstaterade vidare att överlag kunde styrningen av det ämnesövegripande arbetet utvecklas.¹⁶

Ett antal mindre omfattande granskningar av sex- och samlevnadsundervisningen har gjorts under 2000-talet, som till exempel en kartläggning av sex- och samlevnadsundervisningen på sju högstadieskolor i Stockholm, genomförd av Lafa 2005.¹⁷ Kartläggningen visade i huvudsak på samma typ av problem som identifierats i Skolverkets kvalitetsgranskning 1999 – att det saknas gemensamma mål för undervisningen, att undervisningen främst ligger inom biologi och präglas av det lärarna refererar till som "traditionell sex- och samlevnadsundervisning" och att undervisningen varierar stort inom och mellan skolor. Kartläggningen bekräftar också den tidigare bilden av lärarnas behov av kollegialt stöd och kontinuerlig fortbildning. Erfarenheter från andra typer av satsningar så som projektet *Sex och samlevnad i en ny värld*, som syftade till att utbilda och stödja ungdomar och personal på Stockholm stads HVB-hem för ensamkommande

---

¹³ Löfgren Mårteonson, Lotta (2013). "Så att man inte går och gör fel!" En pilotstudie om sexualkunskap i gymnasiesärskolan. *Socionomen* 1:2103.

¹⁴ Lukkerz, Jack (2014). *En tom arena: Gymnasiesärskole- och vuxenhabiliteringspersonal perspektiv på sex- och samlevnadsundervisning*. Licentiatavhandling, Fakulteten för hälsa och samhälle, Malmö högskola.

¹⁵ Skolverket (1999) *Nationella kvalitetsgranskningar 1999*. Rapport nr. 180 (s.82)

¹⁶ Myndigheten för skolutveckling (2005). *På jakt efter kvalitet – vad hände efter kvalitetsgranskningen?*

¹⁷ LAFA 1:2005 *Sex- och samlevnadsundervisning i skolan: En kartläggning av sex- och samlevnadsundervisningen på sju högstadieskolor i Stockholm*. Therese Juvall och Anna ChuChu Petersson. Hämtad den 20 mars 2017.

http://www.lafa.nu/Documents/Rapporter/Sex_och_samlevnadsundervisning_i_skolan.pdf

flyktingungdomar,¹⁸ understryker vikten av att skolan tillhandahåller en sex- och samlevnadsundervisning som är inkluderande för alla och att sex- och samlevnadsundervisningen borde utgöra ett viktigt inslag i grundskolans förberedelseklasser och på gymnasieskolans språkintruktionsprogram.

1.1.5 Sammanfattande problembild

Bristande sex- och samlevnadsundervisning kan bidra till att missuppfattningar och myter om sexualitet och sexuellt överförbara sjukdomar sprids bland ungdomar, samtidigt som den positiva sexualiteten osynliggörs. Brister i undervisningen innebär också att unga får sämre förutsättningar att ifrågasätta könsroller och andra normer och samhällsstrukturer som rör individer, grupper och relationer i ett vidare perspektiv. En allsidig, inkluderande och normmedveten undervisning kan bidra till att stävja sexuellt riskbeteende och sexuella kränkningar samt att öka elevernas respekt för varandra och mänskliga rättigheter i stort, främja jämställdhet, samt ge insikter i hur normer kring sexualitet, kön och identitet kan förändras historiskt och hur de påverkar individerna.

Om de brister som uppmärksammats i tidigare granskningar består, finns ett problem med att undervisningen inte ger en allsidig belysning av kunskapsområdet och inte sker på elevernas villkor. Det skulle också innebära att undervisningen inte omfattar alla delar och perspektiv som ska beröras enligt kurs- och ämnesplanerna och de övergripande läroplansformuleringar med relevans för sex- och samlevnadsundervisningen. Tidigare granskningar visar tydliga tecken på stor variation i sex- och samlevnadsundervisningen mellan och inom skolor, vilket pekar mot bristande likvärdighet. Mot bakgrund av att Skolinspektionen sett bristande likvärdighet inom en rad andra områden, kan det förväntas att detta fortsatt gäller också inom detta område. Bristen på kunskap om hur det egentligen ser ut i dag är i sig ett viktigt motiv för en granskning.

1.2 Syfte och frågeställningar

Skolinspektionen har fått ett uppdrag av regeringen att granska sex- och samlevnadsundervisningen i grundskolan, grundsärskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan.¹⁹ Mot bakgrund av dels starka signaler om brister och varierande kvalitet, dels att det var länge sedan någon granskning av området genomfördes, behövs en granskning som ger en bredare bild av hur sex- och samlevnadsundervisningen fungerar i skolorna i dag.

---

¹⁸ Höög, Karolina m.fl. (2013). *Sex och samlevnad i en ny värld: Ett projekt för ensamkommande ungdomar*. Stockholms läns landsting, Enheten för sexualitet och hälsa (LAFA). Hämtad den 20 mars 2017. <http://www.lafa.nu/Documents/Sex%20och%20samlevnad%20i%20en%20ny%20va%cc%88rld.pdf>

¹⁹ Regleringsbrev för budgetåret 2017 avseende Statens Skolinspektion, s. 5, avsnitt 3 Uppdrag.

Syftet med projektet är att granska om eleverna får en undervisning i sex och samlevnad av god kvalitet. För att ta ställning till det kommer granskningen dels undersöka hur rektor genom sin **styrning** skapar förutsättningar för en god undervisning i sex och samlevnad, dels undersöka sex- och samlevnadsundervisningens **innehåll** och **genomförande**.

Granskningen ska besvara följande frågeställningar:

- 1) *Tar rektor i sin styrning ansvar för att skolans sex- och samlevnadsundervisning är av god kvalitet?*
- 2) *Genomförs undervisningen på ett sådant sätt att eleverna får möjlighet att utveckla kunskaper inom hela det område som ryms inom begreppet sex och samlevnad?*

1.3 Författningsstöd

Denna kvalitetsgranskning stödjer sig på ett flertal författningar och styrdokument.

Skollagen

I denna granskning ryms ett flertal bestämmelser i skollagen, till exempel syftet med utbildningen (1 kap. 4 § och 5 §), ledningen av utbildning (2 kap. 9 §), reglerna om systematiskt kvalitetsarbete (4 kap.), kompetensutvecklingsbestämmelsen (2 kap. 34 §) och elevhälsans förebyggande och hälsofrämjande arbete (2 kap. 25 §).

Diskrimineringslagen

Från och med den 1 januari 2017 gäller nya regler om aktiva åtgärder mot diskriminering. De nya reglerna gäller för förskolan, skolan och annan verksamhet som regleras i skollagen och finns i 3 kap. diskrimineringslagen. Skollagens regler om aktiva åtgärder mot kränkande behandling i 6 kap. skollagen har inte ändrats.

En av nyheterna i diskrimineringslagen är att skyldigheten att arbeta med aktiva åtgärder har utvidgats till att omfatta alla diskrimineringsgrunder. Arbetet med aktiva åtgärder för att motverka diskriminering och på annat sätt verka för lika rättigheter och möjligheter ska omfatta diskrimineringsgrunderna kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder. Nytt är också en skyldighet att genomföra arbetet med aktiva åtgärder enligt ett övergripande ramverk. Det har också införts en skyldighet att ha riktlinjer och rutiner för verksamheten i syfte att förhindra trakasserier och sexuella trakasserier. Kravet på en likabehandlingsplan har ersatts med ett allmänt krav på skriftlig dokumentation.

Läroplaner, kurs- och ämnesplaner

Denna granskning fäster sig också i ett flertal bestämmelser i läroplanerna²⁰ när det gäller till exempel skolans värdegrund och uppdrag, förståelse och medmänsklighet, likvärdig utbildning och rektors ansvar för de ämnesövergripande kunskapsområden, samverkan, personalens kompetensutveckling med mera. I läroplanerna finns begreppet samlevnad inskrivet under rektors ansvar, men i kurs- och ämnesplanerna är samlevnad oftast formulerat med ordet relationer. I några av ämnen är kunskapsområdet sex och samlevnad inskrivet i syftestexten och det centrala innehållet, medan andra kan behöva integrera det mer medvetet.

1.4 Bedömningar

Granskningen inte kan betraktas som en vanlig ämnesgranskning. Jämfört med Skolinspektionens andra ämnesgranskningar har den här granskningen både ett bredare och ett snävare perspektiv och Skolinspektionens modell för ämnesgranskning har därför mindre relevans för hur granskningen bör utformas. Granskningen är bredare eftersom den också lägger vikt vid förutsättningar för undervisningen i form av exempelvis planering och kompetensutveckling, samt genom att den inte är avgränsad till ett enskilt ämne. Granskningen är snävare eftersom den helt fokuserar på faktorer som bedömts särskilt viktiga för att undervisningen inom detta kunskapsområde ska vara av god kvalitet, snarare än allmändidaktiska framgångsfaktorer.

1.4.1 Centrala begrepp

Undervisning. Begreppet sex- och samlevnadsundervisning omfattar alla de aktiviteter som syftar till att elever ska få möjlighet att utveckla kunskaper och förståelse som rör sexualitet, relationer, jämställdhet och identitet. Det rymmer därför både den ämnesintegrerade undervisningen – där sex- och samlevnadsrelaterade frågor berörs inom ramen för ämnesundervisningen – och den ämnesövergripande undervisning som kan genomföras på olika sätt – från enstaka lektioner till exempelvis projekt, temadagar och studiebesök. Det rymmer även de möjligheter som eleverna har att samtala om olika frågor i klassrummet eller att kunna vända sig till elevhälsan med någon fråga.

Sex och samlevnad. I denna projektplan påtalas vikten av att sex- och samlevnadsundervisningen omfattar hela kunskapsområdet. Begrepp som sexualitet, relationer, kön/könsroller, jämställdhet, identitet och normer återfinns i flera av kurs- och ämnesplanerna. Det innebär att ansvaret för kunskapsområdet vilar på flera lärare och ska tas upp inom ramen för många kurser och ämnen. Som en del av skolans likabehandlings- och värdegrundsarbete har också alla lärare ett ansvar att bidra till elevernas kun-

---

²⁰ Förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet; Förordningen (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan; Läroplan för grundsärskolan, Lgrsär11; Läroplan för gymnasiesärskolan 2013

skapsutveckling inom området. Alla lärare ska också arbeta med jämställdhet och könsroller.

Även rektorerna, lärarna och framförallt elever själva kan ha en vag uppfattning om vad skolans sex- och samlevnadsundervisning bör omfatta, och att uppfattningen kan variera mycket. Denna osäkerhet bör beaktas i utformningen av exempelvis intervjuguider för att undvika missförstånd och osäkerhet i de data som samlas in.

Normkritik/normmedvetenhet. All undervisning i skolan ska vara inkluderande för alla elever, vilket kräver ett normmedvetet förhållningssätt. I undervisning som direkt berör sexualitet, jämställdhet och relationer är detta av särskilt stor betydelse. Normer kan beskrivas som de föreställningar om människor och företeelser som tas för givna och som påverkar människors beteenden och förväntningar på andra, och därigenom individers makt och frihet. Normkritik handlar om att identifiera och granska de förgivettagna föreställningar som begränsar individers handlingsutrymme. Ett normmedvetet förhållningssätt i undervisningen handlar om att den ska vara utformad så att den är inkluderande även för elever som inte självklart passar in i normen. I detta sammanhang rör detta framförallt föreställningar om kön/könsroller, könsidentitet och sexuell läggning. Det normmedvetna förhållningssättet är också relaterat till frågan om intersektionalitet – en individ kan begränsas av flera olika typer av normer, exempelvis föreställningar om etnicitet eller funktionsvariation. Konkret innebär ett normmedvetet förhållningssätt exempelvis att i tilltal och utformning av undervisningen inte utgå från stereotypa föreställningar om kön och könsroller eller att alla är heterosexuella och har en könsidentitet som överensstämmer med tillskriven könstillhörighet. Refererad litteratur visar att detta kan vara en särskild utmaning i relation till grupper eller individer som skiljer sig från majoriteten också på andra sätt, till exempel etnicitet eller funktionsvariation. Det normmedvetna förhållningssättet måste också omfatta föreställningar kring etnicitet och funktionsvariation i stort.

1.4.2 Frågeställning 1

Tar rektor i sin styrning ansvar för att skolans sex- och samlevnadsundervisning är av god kvalitet?

Aspekter som bör beaktas i bedömningen:

- Mål, planering, uppföljning och utvärdering
- Lärarnas kompetens och kompetensutveckling
- Förutsättningar för kollegialt lärande och samverkan
- Elevhälsans roll

I gymnasieskolan kan det behöva särskilt uppmärksammas att sex- och samlevnadsundervisningen omfattar eleverna på alla program och inriktningar.

Frågan syftar till att bedöma om rektor tar ansvar för att det finns goda förutsättningar för en sex- och samlevnadsundervisning som är likvärdig, av god kvalitet och som når alla elever. För att uppnå likvärdighet inom skolan har tidigare granskningar pekat på vikten av rektors styrning och att det finns en överblick över vem som gör vad. Det bör därför finnas uttalade mål kopplade till kunskapsområdet, planering för genomförandet och uppföljning av hur målen nås. Bedömningarna tar därmed sikte på om det finns en gemensam bild av vad kunskapsområdet omfattar och hur lärares och annan personals ansvar ser ut i relation till att eleverna ska kunna ta del av detta, snarare än att kunskapsområdet sex- och samlevnad reduceras till det ansvar lärarna har för undervisningen i sina respektive ämnen.²¹

Rektor behöver också följa upp att lärarna har den kompetens de behöver och ge möjlighet till relevant kompetensutveckling. Eftersom många frågor skär över flera ämnen eller är ämnesövergripande till sin karaktär och berör skolans värdegrunds- och likabehandlingsarbete i stort, är det också centralt att det finns goda möjligheter till samverkan och kollegialt lärande både lärare emellan och mellan lärare och elevhälsa.

Elevhälsan kan medverka på flera sätt. Dels genom att förmedla kunskap om elevernas situation och därigenom bidra till den övergripande planeringen eller förbereda lärare på frågor som eleverna behöver få samtala om, dels genom att vara en del av undervisningen både genom att finnas tillgängliga för elevernas behov av personliga möten och genom att hålla i vissa moment av undervisningen.

1.4.3 Frågeställning 2

Genomförs undervisningen på ett sådant sätt att eleverna får möjlighet att utveckla kunskaper inom hela det område som ryms inom begreppet sex och samlevnad?

Aspekter som bör beaktas i bedömningen:

- Allsidighet i innehåll och perspektiv – ämnesintegrerat och ämnesövergripande, normkritik
- Balans mellan frisk- och riskperspektiv – undervisningens syfte
- Elevernas delaktighet och inflytande – undervisningens relevans för eleverna, normmedvetet förhållningssätt och inkludering
- Metoder och arbetssätt – variation, utrymme för såväl faktainläring som samtal och reflektion
- Progression – återkommande undervisning genom skoltiden, följsamhet mot centralt innehåll och mål i ämnesplaner och kursplaner, fördjupning anpassad efter elevernas utveckling och behov

---

²¹ I gymnasieskolan och gymnasiesärskolan kan inte sex- och samlevnadsområdet på samma sätt ses som ämneslärares ansvar, eftersom läroplanerna för dessa skolformer inte påtalar att kunskaperna ska integreras i undervisningen i olika ämnen.

Frågan syftar till att bedöma den undervisning som bedrivs vid skolan. Det handlar både om undervisningens innehåll och undervisningens genomförande. Det handlar om att fånga upp om eleverna möter en undervisning som speglar hela det breda kunskapsområdet och som är utformad på ett sätt som främjar elevernas lärande.

Kring undervisningens innehåll rör granskningens frågor att undervisningen ger en allsidig belysning av kunskapsområdet – att det omfattar både de delar av kurs- och ämnesplanerna och de övergripande läroplansformuleringar som är relevanta för sex- och samlevnadsundervisningen. Att bedöma om undervisningen ger en allsidig belysning av kunskapsområdet handlar både om vilka frågor som undervisningen berör och om att frågorna ska beröras ur flera olika relevanta perspektiv. Det är centralt att undervisningen överlag präglas av ett normmedvetet förhållningssätt. Vilka delar av kurs- och ämnesplanerna tas upp? Integreras övergripande läroplansformuleringar och mål (jämförbarhet, sexualitet, relationer, mänskliga rättigheter etc.) i ämnesundervisningen? Vilka delar nedprioriteras? Sker ämnesövergripande arbeten och på vilka områden? Vilka perspektiv på ett område belyses i undervisningen?

Granskningen kan särskilt uppmärksamma om och hur skolor använder könsuppdelad undervisning, hur sådana tillfällen motiveras och de negativa konsekvenser en sådan uppdelning kan ha för de elever som inte känner sig bekväma med sin tillskrivna köns-tillhörighet. Att undervisningen är inkluderande också i ett bredare perspektiv och att lärarna har ett medvetet och normkritiskt förhållningssätt vad gäller kön, sexuell läggning, etnicitet, funktionsvariation etc. är en viktig aspekt av delaktighet och likvärdighet.

En ytterligare central aspekt gällande undervisningens innehåll handlar om balansen mellan ett frisk- och ett riskperspektiv. Är undervisningens mål och innehåll riktade mot att stärka och stimulera till exempel jämlika relationer, att bidra till en bättre psykisk och fysisk sexuell hälsa, att stärka barns och ungdomars självkänsla och identitet etc.? Eller är fokus på sådant som kan innebära risker – hälsomässiga eller sociala – för barn och unga och på beteenden som kan vara farliga och icke-önskvärda?

Vad gäller undervisningens genomförande är det viktigt att undervisningen är anpassad till elevernas utveckling och behov och ges på ett sätt som är tillgängligt och förståeligt för var och en. Anpassning görs enklast genom att utgå från elevernas egna tankar och funderingar. Elevernas delaktighet i och inflytande på sex- och samlevnadsundervisning är en viktig kvalitetsaspekt, då barn- och ungdomsperspektiven på sex- och samlevnad kan innehålla helt andra frågor och funderingar än de vuxnas perspektiv. Ytterligare kvalitetsaspekter är att eleverna möter varierade arbetsätt och får närma sig frågorna på olika sätt.

Undervisningen inom kunskapsområdet ska genomföras genom alla skolåren och inte inskränkas till enstaka temadagar eller perioder. Vilken roll har temadagar eller liknande specifika aktiviteter i undervisningen inom området? Riktas sig temadagarna till

alla elever eller begränsas de till vissa årskurser? Hur anpassas undervisningen till elevernas utveckling?

1.5 Projekt mål

När projektet i februari 2018 presenteras ska projektet ha kartlagt sex- och samlevnadsundervisningen i uppåt 450 skolor genom en enkätundersökning av ett representativt urval av grundskolor, grundsärskolor, gymnasieskolor och gymnasiesärskolor. Därutöver ska projektet ha granskat kvaliteten av sex- och samlevnadsundervisningen i 28 skolor genom intervjuer med rektorer, lärare, elevhälsa och elever. De samlade resultaten av granskningen ska ha sammanställts i en övergripande rapport.

1.6 Förväntad effekt

Genom att identifiera och beskriva utvecklingsområden förväntas projektet bidra till att kvaliteten av skolors sex- och samlevnadsundervisning stärks och breddas. Vilket medför att elever ges ökad kunskap och medvetenhet om sexualitet, relationer och identitet ur både ett jämställdhet- och jämlikhetsperspektiv, med en undervisning som präglas av ett normkritisk och inkluderande arbetssätt. Det handlar dels om en direkt effekt, där återkoppling till besökta skolor förväntas bidra till att initiera interna utvecklingsinsatser i dessa skolor och hos deras huvudmän, dels om en indirekt effekt, dels om en indirekt effekt genom att identifierade utvecklingsområden kan ligga till grund för eventuella beslut om nationella fortbildningsinsatser. Vidare kommer projektet genom den övergripande rapporten att lyfta och sprida de utvecklingsområden och goda exempel som har framkommit i granskningen. På det viset får också de skolor som inte ingått i granskningen ta del av resultaten och slutsatserna och kan därmed påbörja ett eget förbättringsarbete.

Skolorna och deras huvudmän ansvarar för att initiera ett förbättringsarbete inom de utvecklingsområden som berör dem. Samtidigt förväntas granskningen identifiera utvecklingsområden för nationella fortbildningsinsatser. Den övergripande rapporten utformas så att den ger en bred bild av sex- och samlevnadsundervisningens kvalitet och samtidigt tydligt formulerar angelägna utvecklingsområden. Vanliga brister kommer beskrivas så att de upplevs som angelägna och allvarliga av skolor och huvudmän och de goda exemplen utformas för att vägleda dem och ge dem incitament att påbörja ett utvecklingsarbete. För att kunna ligga till grund för eventuella beslut om insatser på nationell nivå kommer rapporten också innehålla resonemang kring förekomsten av och bakomliggande orsaker till olika brister.

2. Tillvägagångssätt

2.1 Granskningsdesign och avgränsningar

Granskningen ska omfatta grundskolan, grundsärskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan, utan begränsning till vissa årskurser.

En bredare kartläggning av ett större antal skolor kombineras med en närmare granskning av ett mindre antal skolor. Granskningen kommer att innehålla såväl kvalitativa som kvantitativa insamlingsmetoder och omfatta intervjuer, enkäter och dokumentanalys. Granskningen har både ett styrningsnära perspektiv med fokus på mål- och uppföljning av undervisningen samt lärarnas kompetens inom området, och ett undervisningsnära perspektiv med fokus på undervisningens innehåll och arbetssätt i undervisningen. Detta innebär att information från såväl rektorer, lärare och elever behöver insamlas.

Den bredare kartläggningen och den närmare granskningen av ett antal skolor behöver genomföras under samma period, vilket innebär att resultaten av den bredare kartläggningen inte kan användas i förberedelserna för eller ligga till grund för granskningen av enskilda skolor. Insamlad data från kartläggningen kan däremot beaktas i en sammanvägd bedömning av de skolor som ingår i den närmare granskningen.

Resultaten av den bredare kartläggningen och den närmare granskningen av ett mindre antal skolor bidrar tillsammans med underlag för att besvara projektets frågeställningar och beskriva utvecklingsområden i den övergripande rapport som ska redovisas när projektet är slutfört. Vid analys av insamlad empiri ska i den övergripande rapporten ett särskilt jämställdhetsperspektiv beaktas.

2.2 Val av granskningsobjekt

2.2.1 Principer för val av granskningsobjekt

Kartläggningen, som genomförs genom en enkätundersökning, ska omfatta ett representativt urval av grundskolor, gymnasieskolor, grundsärskolor och gymnasiesärskolor och vara tillräckligt stort för att ge en bredare bild.

Urval av enskilda skolor för den närmare granskningen görs inom det urval som görs för den bredare kartläggningen. Urvalet av enskilda skolor kan göras strategiskt för att säkerställa att vissa typer av skolor representeras.²²

---

²² Till exempel gymnasieskolor med olika profiler vad gäller vilka program som erbjuds – yrkesinriktade, studieförberedande, program med uttalat sned könsfördelning, språkintruktionsprogram osv. Vidare bör säkerställas att det finns viss spridning i typ av grundskolor, vad gäller exempelvis årskurser.

2.2.2 Antal granskningsobjekt

Den bredare kartläggningen omfattar 250 grundskolor (motsvarar runt 5% av samtliga grundskolenheter i landet), 100 gymnasieskolor (~8%) och 100 grund- och gymnasiesärskolor (~9%). Urvalet av skolor för den närmare granskningen ska uppgå till 28 skolor. Av dessa ska uppåt tio skolor vara grundskolor, uppåt åtta gymnasieskolor och övriga tio grundsär- och gymnasiesärskolor.

2.3 Metod

2.3.1 Enkäter

Den bredare kartläggningen består av enkätundersökningar som riktas till rektorer och lärare i syfte att ge en bred bild av sex- och samlevnadsundervisningen och samtidigt ligga till grund för slutrapportens diskussion kring utvecklingsområden.

Enkäten som riktas till *rektorerna* syftar till att bidra med underlag framförallt gällande rektors styrning. Fokus i enkäten bör ligga på mål och uppföljning av sex- och samlevnadsundervisningen samt lärarnas kompetens inom området. Enkäten bör också omfatta elevhälsans medverkan på ett övergripande plan. Med hänsyn till granskningens resurser anses det omöjligt att rikta en enkät direkt till elevhälsan²³ för att belysa deras roll.

Den enkät som riktas till *lärare* syftar till att bidra med underlag gällande undervisningens innehåll och genomförande. Enkäten ska även bidra med underlag kring lärarens nuvarande kompetens och upplevda behov av kompetensutveckling inom sex- och samlevnadsområdet vad gäller till exempel faktakunskaper, undervisningsmetodik och övergripande kompetens kring jämställdhet, relationer, normer och sexualitet. Om det är möjligt utan att det innebär risk för utpekande av enskilda lärare, är det önskvärt att svaren kan relateras till de ämnen som lärarna undervisar inom, alternativt utbildning och behörighet.

Det är önskvärt att den bredare kartläggningen också omfattar elevernas syn på sex- och samlevnadsundervisningen. Inom ramen för avsatta resurser bedöms det dock inte möjligt att rymma en enkätundersökning riktad till elever. För att i någon mån väga upp denna brist kommer projektet beakta resultaten av 'Sexualitet och hälsa bland unga i Sverige - UngKAB15 – en studie om kunskap, attityder och beteende bland unga

---

²³ En problematik vad gäller att rikta en enkät till elevhälsan är att det är mindre tydligt vem som är den faktiska respondenten. Elevhälsan består av flera personer och yrkesgrupper, varav vissa kan vara anställda centralt hos huvudmannen. Det kan påverka svarens relevans och tillförlitlighet och därmed nyttan av en enkät riktad till elevhälsan.

16–29 år²⁴. Enkäten rymmer tre (fyra) frågor som anknyter till ungas upplevelser av sex- och samlevnadsundervisningen i svensk skola²⁵. UngKAB15 ger däremot inte möjlighet att relatera de ungas upplevelser av sex- och samlevnadsundervisningen till hur det ser ut i olika skolformer.

Projektet utarbetar enkäterna. Enkäterna bör av databearbetningsskäl i huvudsak omfatta frågor med fasta svarsalternativ och antalet öppna frågor begränsas. De bakgrundsdata om skolenheten som projektet bedömer vara nödvändiga för besvarandet av projektets frågeställningar bör i första hand inhämtas från skolenhetsregistret för att underlätta för respondenterna.

Administrationen kring genomförandet av enkäter kan vara mycket tidskrävande, från att samla in kontaktuppgifter till respondenterna till att kvalitetssäkra insamlad data. För att frigöra tid till utredning och analys kommer därför projektet undersöka myndighetens erfarenheter av att upphandla genomförandet av större enkäter, exempelvis Skolenkäten.

2.3.2 Intervjuer

Vid ett mindre antal skolor genomförs i samband med verksamhetsbesök en djupare granskning av projektets frågeställningar genom intervjuer med rektor, lärare, representant för elevhälsan samt med elever. Intervjuerna syftar till att ge en fördjupad bild av sex- och samlevnadsundervisningens kvalitet och samtidigt ligga till grund för slutrapportens diskussion kring utvecklingsområden samt förekomsten av och bakomliggande orsaker till olika brister inom undervisningen.

För att ge stöd åt inspektörerna och säkra likvärdiga underlag inför granskningens återkoppling kommer intervjuguider utarbetas av projektet. Intervjuerna ska behandla frågor kopplade till projektets frågeställningar.

Intervjuerna med rektor syftar till att ge underlag för att bedöma rektors styrning – mål, planering och uppföljning av sex- och samlevnadsundervisningen, hur skolan arbetar för att tillse att lärarna har god kompetens på området och att undervisningen är likvärdig inom skolan. Rektorsintervjuerna bör belysa rektors syn på kunskapsområdet och hur rektor ser på ansvaret för undervisningen inom området. Vidare ska intervjuerna belysa hur rektor arbetar för att skapa möjligheter till kollegialt lärande och samverkan mellan lärare och mellan lärare och elevhälsa.

Intervjuerna med elevhälsan syftar till att ge underlag för att bedöma elevhälsans roll i sex- och samlevnadsundervisningen. Intervjuerna ska därför fånga upp hur eventuell

---

²⁴ Folkhälsomyndigheten (2017). *Sexualitet och hälsa bland unga i Sverige - UngKAB15 – en studie om kunskap, attityder och beteende bland unga 16–29 år*.

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/undersokningar/ungkab/>
Hämtad den 26 maj 2017.

²⁵ Här avses fråga 59–62.

samverkan med lärarna ser ut, om elevhälsan har något uttalat ansvar som rör sex- och samlevnadsundervisningen och om och hur elevhälsan i övrigt är tillgänglig för eleverna i frågor som rör sex och samlevnad.

Lärarytervjuerna syftar till att ge underlag för att bedöma undervisningens innehåll och genomförande, men också kring styrning i fråga om gemensamma mål och förutsättningar för samverkan och kollegialt lärande. Grundläggande är att fånga upp lärarnas syn på sex- och samlevnadsundervisningen, dess syfte och vad den omfattar. Mer konkret ska intervjuerna belysa vilket innehåll som realiserar inom såväl ämnesintegrerad och ämnesövergripande undervisning, samt hur och i vilket syfte man använder eventuella temadagar och andra aktiviteter vid sidan av den ordinarie undervisningen. Intervjuerna ska fånga upp vilka perspektiv som tas upp och hur frisk- och riskperspektiven balanseras i undervisningen. Intervjuerna ska vidare belysa hur lärare väljer och varierar arbetssätten i undervisningen och ger eleverna utrymme till samtal och reflektion. En specifik fråga som bör beröras är förekomsten av könsuppdelad undervisning och hur den i sådant fall motiveras. Detta ankyter till frågan om normmedvetenhet och hur en sådan präglar eller inte präglar undervisningen. Andra viktiga frågor som rör arbetssätt är hur sex- och samlevnadsfrågor som aktualiseras under en skoldag fångas upp. Intervjuerna ska också fånga upp hur eleverna görs delaktiga och ges inflytande i planering och genomförande av undervisningen, och hur lärarna arbetar för att alla elever ska kunna känna sig delaktiga och inkluderade. Lärarytervjuerna ska vidare belysa hur undervisningen fördelas över skolåren och genom skolåren anpassas till elevernas utveckling. För att belysa frågor om styrning är det viktigt att beakta huruvida val av innehåll och arbetssätt är avhängigt den enskilda läraren eller om det är en konsekvens av uttalade mål och gemensamma strategier.

Elevintervjuerna ska bidra med underlag för att bedöma undervisningens innehåll och genomförande.²⁶ Grundläggande är att fånga upp elevernas syn på vad sex- och samlevnadsundervisningen omfattar i relation till den undervisning de upplever att de tar del av. Hur ser eleverna på syftet med den undervisning de möter – handlar det om att varna för risker eller att främja exempelvis jämställdhet, tolerans och individens förmåga att göra ansvarsfulla val i fråga om sexualitet och relationer? Intervjuerna ska belysa om eleverna uppfattar undervisningen som relevant och begriplig ur deras perspektiv och hur de ser på möjligheterna till inflytande och delaktighet. Intervjuerna bör också fånga upp om undervisningen präglas av ett normmedvetet förhållningssätt och är inkluderande för alla elever. Vidare ska intervjuerna belysa elevernas uppfattning

---

²⁶ I utformningen av frågor till elever, i viss mån även till lärare, bör beaktas att kunskapsområdet är brett och att många aspekter av området samtidigt är centrala delar av olika ämnen. Det kan tänkas att det inte är självklart för eleverna att sådant som ingår i den vanliga ämnesundervisningen också kan betraktas som en del av sex- och samlevnadsundervisningen. Ett visst inslag av ledande frågor kan därför motiveras, för att fånga upp att undervisningen omfattar relevanta frågor och perspektiv. Här avses frågor av typen "Har ni pratat om...? I vilket sammanhang eller inom vilka ämnen?"

om de arbetssätt de möter i undervisningen och vilket utrymme som ges för samtal och reflektion. Intervjuerna ska också belysa elevernas uppfattning om hur lärarna fångar upp och ger utrymme för diskussioner kring de sex- och samlevnadsfrågor som aktualiseras bland eleverna under en skoldag, med bibehållen respekt för elevernas integritet.

Lärare och elever kan var för sig intervjuas i grupp. Det är av särskild vikt att det i intervjusituationerna tydligt framgår att det endast är elevernas erfarenheter av och uppfattning om *undervisningen* i sex och samlevnad som är av intresse, inte deras erfarenheter av eller uppfattning om sex och samlevnadsfrågor i stort. Detta för att säkerställa att myndigheten inte får in känslig information om individer. Samtycke kommer efterfrågas inför elevintervjuer. För underåriga kommer samtycke inhämtas från vårdnadshavare (båda om det finns två vårdnadshavare).

I utformande av intervjuer med elever i särskolan kan projektet dra nytta av det utredningsstöd för gymnasiesärskolan som finns inom myndigheten.²⁷ Inför besöket ska utredarna stämma av med rektorn om intervjuerna med eleverna kräver några särskilda förberedelser från projektmedarbetarnas sida, mot bakgrund av elevernas funktionsnedsättningar. Detta i syfte att få så användbar information som möjligt och att intervjun ska kännas bra för eleverna. Att elever delvis använder sig av alternativa kommunikationssätt behöver inte vara en anledning till att inte genomföra intervjuer. Ibland kan det vara befogat att någon av elevernas assistenter finns med vid intervju-tillfället.

Inom ramen för avsatta resurser bedömer projektet att antal intervjuer med lärare och elever begränsas till två elevintervjuer och lärarintervjuer vid varje skolbesök. För att kunna fånga variation av kvaliteten inom skolan ska elever från olika klasser delta, med fördel från årskurs 5/6 och årskurs 8/9 i grundskolor och grundsärskolor²⁸ och årskurs 2 och 3 i gymnasieskolor och gymnasiesärskolor²⁹. Lärarintervjuerna kommer med fördel hållas med lärare som undervisar i ämnen där kunskapsområdet sex och samlevnad är som tydligast framskrivet i läroplanerna³⁰ och med lärare för svenska³¹.

---

²⁷ För fördjupning om att intervju personer med funktionshinder, se till exempel:

Hellner Gumpert, C., Larsson Abbad, G. och Cederborg, A-C. (2009). *Att intervju barn: med intellektuella och neuropsykiatriska funktionshinder*. Studentlitteratur AB.

²⁸ Elever undervisas ofta av olika lärare i intervaller årskurs 4-6 och 7-9. Eftersom besöksperioden ligger september till oktober finns det en risk att eleverna i årskurs 4 och årskurs 6 inte har fått någon sex- och samlevnadsundervisning med nuvarande lärarna, varför de årskurserna utesluts från intervjuerna.

²⁹ Elevintervjuer begränsas till årskurser 2 och 3 eftersom det finns en risk att elever i årskurs 1 vid besöksperioden inte fått någon sex- och samlevnadsundervisning än.

³⁰ Till exempel har sex och samlevnad synliggjorts i grundskolans kursplaner med begreppen sexualitet, relationer, kön och jämställdhet i ämnen som historia, samhällskunskap, bild, biologi och religionskunskap.

Beroende på hur det ser ut på de olika skolorna kan sammansättning för intervjun med elevhälsan ser olika ut och kan innehålla skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator.

Vid utformning av enkäter och intervjuguider behöver projektet ta hänsyn till att olika skolformer ska granskas. Det gäller anpassningar av både innehåll (till exempel varierar det centrala innehållet i skolformernas olika läroplaner) och utformning av frågor (till exempel behöver intervjufrågor anpassas till elevernas ålder).

2.3.3 Dokumentstudier

Inför skolbesöken granskas relevanta skriftliga underlag från skolan såsom exempelvis dokument som berör skolans mål, planering och uppföljning av arbetet inom sex- och samlevnadsområdet. Projektledningen utarbetar en förteckning över de dokument som ska begäras in. Vidare ska en verksamhetsredogörelse begäras in från skolan där rektor får besvara frågor kopplade till projektets frågeställningar som till exempel personalens kompetens på området och information om elevhälsans arbete på sex- och samlevnadsområdet, hur elevhälsans kompetenser används i sex- och samlevnadsundervisningen och hur lärare och elevhälsa samverkar kring detta område.

Dokumentstudierna syftar dels till att ge en översiktlig bild av skolans sex- och samlevnadsundervisning, dels till att planera genomförandet av skolbesöken och utgöra underlag för de intervjuer som genomförs med rektor, lärare och elever.

2.3.4 Dokumentation och bearbetning av insamlat material

Allt insamlat material ska dokumenteras och sammanställas på ett sådant sätt att underlag skapas för att skriva en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. Författaren av kvalitetsgranskningsrapporten behöver inför analysen och skrivandet ha tillgång till den empiri som insamlats via verksamhetsbesöken.

Vid redovisning av resultat ska följande särskilt beaktas:

- Projektets mest centrala resultat, med utgångspunkt i direktivets frågeställningar, ska prioriteras och återges.
- Resultaten ska innehålla konkreta beskrivningar av den empiri som utgjort grunden för analysen.
- Resultaten ska problematiseras och värderas utifrån vilka konsekvenser de kan medföra för eleverna.
- Faktorer som främjar hög kvalitet i sex- och samlevnadsundervisning ska belysas, liksom identifierade hinder och svårigheter.
- I den övergripande analysen ska konkreta exempel på förutsättningar och arbetssätt i sex- och samlevnadsundervisningen beskrivas så att andra skolor kan dra nytta av erfarenheterna.

---

³¹ I ämnena svenska och svenska som andraspråk berörs sex- och samlevnadsfrågor främst i litteraturundervisningen där ofta kärlek, sexualitet och relationer finns med som teman.

- Stor vikt ska läggas vid att beskriva utvecklingsområden där det finns behov av generella förbättringar och eventuellt nationella insatser.

2.4 Genomförande

Direktivet beslutades i maj 2017. Projektplanen och verktyg tas fram under maj och juni. I juni genomför projektledningen (projektledare, metodsakkunnig, eventuellt referensperson) en pilotstudie på Hjälmssta skola i Vallentuna för att testa och vid behov justera projektets verktyg för datainsamling.

Urvalet av skolorna för den bredare kartläggningen görs i maj 2017 av statistikenheten. Därefter gör projektledningen ett strategiskt urval av skolor för den närmare granskningen. Projektledaren kontakter berörda skolor med ett första informationsbrev i juni, innan skolorna stänger för sommarlovet. Inspektörerna ansvarar sedan för de övriga kontakter som behöver tas för genomförandet av besöket samt begäran om dokumentation. En mall för informationsbrev och lista över begärda dokument tas fram av projektledaren i juli.

I augusti genomförs ett uppstartsmöte där projektets syfte, metod och verktyg presenteras för samtliga deltagande medarbetare. Enkätundersökningen genomförs i augusti och september 2017. Besöksperioden för den närmare granskningen är september till oktober 2017. Besöken bedöms ta en och en halv till två dagar, beroende på hur intervjuerna kan förläggas. Projektledningen kommer att ta fram ett förslag på besökschema. Vid skolenheterna kommer intervjuer med rektor, lärare, elever och elevhälsa att genomföras. Inga lektionsobservationer eller andra verksamhetsbesök genomförs.

Inför granskningsbesöken genomförs dokumentstudier av tillgänglig statistik om skolan samt det begärda materialet. Inför besöken ska rektorn välja de lärarna för intervju som undervisar i ämnen där kunskapsområdet sex och samlevnad är som tydligast framskrivit i läroplanerna, dvs. i grund- och grundsärskolan bild, biologi, historia, religion och samhällskunskap.³² Vidare väljer rektor eller lärare elever för intervju innan besöket genomförs. Före besöken hämtas in informerat samtycke från elever/vårdnadshavare. Rektor/lärare ska göra ett överurval av elever och hämta in samtycke. Detta för att underlätta utbyte av deltagare i intervju ifall en elev skulle få förhinder. För intervjuerna används fastställda intervjuguider och minnesanteckningar förs vid alla intervjuer. Ansvarig inspektör ska utifrån minnesanteckningar från besöket och inkomna dokument rapportera in uppgifter i ett webbaserat inrapporteringsverktyg (Easyresearch). Inrapporteringen kommer att ske enligt förvalda teman som är hämtade från bedömningspunkterna, detta för att underlätta arbetet med analys och den övergripande rapporten.

---

³² Dessutom ska en svensklärare delta i intervjun.

I början av oktober genomförs ett bedömningsmöte där inspektörerna får möjlighet att diskutera genomförandet av besöken, frågor kring sammanställning av material och inrapportering av empirin. Med hänsyn till den korta besöksperioden planeras detta möte som videomöte för att spara tid för inspektörerna.

En övergripande rapport som sammanfattar granskningens viktigaste slutsatser färdigställs och beslutas i februari 2018.

2.5 Uppföljning

Eftersom projektet är ett regeringsuppdrag har projektet beslutat att ersätta lokala beslut med annan form av återkoppling (se rubrik 3.). Huvudregeln kommer därför vara att ingen uppföljning av verksamheten genomförs.

3. Spridning av resultat och kommunikation

Projektet kommer inte skriva lokala beslut för de besökta skolorna. Däremot kommer skolorna få annan form av återkoppling. Återkopplingen kommer ske i form av en kortfattad sammanställning av de enskilda skolornas enkätresultat och jämförelse med resultaten från den nationella kartläggningen. Vidare kommer återkopplingen innehålla en beskrivning av det som framkommit vid den närmare granskningen av skolan (intervjuer, dokumentstudie) i form av kortfattade bedömningar i relation till projektets frågeställningar. I återkopplingen till de enskilda skolorna kommer resultaten från enkäter, intervjuer och dokumentanalys vägas tillsammans för att ge en samlad beskrivning av skolans sex- och samlevnadsundervisning. Dessutom kommer den övergripande rapporten skickas till de besökta skolorna. I arbetet med den övergripande rapporten kommer projektet väga samman allt insamlat material, där både resultat från den nationella kartläggningen (enkäter) och resultat från den närmare granskningen (skolbesök) kommer utgöra underlag för analys.

Projektledningen kommer dessutom att hålla ett seminarium, efter projektet är slutfört, där rektorer och lärare av besökta skolor får möjlighet att diskutera frågor kring styrning och genomförande av sex- och samlevnadsundervisningen tillsammans med projektledningen och referensgruppen. I detta seminarium kommer projektet återföra kring granskningens resultat och bidra till utveckling genom utbyte av erfarenheter. Även de organisationer som deltar i referensgruppen – Folkhälsomyndigheten och Skolverket – kommer genom sin insyn i projektet att kunna sprida granskningens resultat.

Dessutom kommer den övergripande rapporten finnas tillgänglig på Skolinspektionens externa hemsida och kommer spridas via sociala medier. Ett webbaserat seminarium

kommer att hållas efter att granskningen avslutats och syftar till att sprida granskningens resultat. Den övergripande rapporten kommer att skickas till de skolor som har deltagit i granskningen. Resultaten från granskningen sprids därutöver internt och externt i enlighet med Skolinspektionens kommunikationspolicy.

4. Tidplan och resursbehov

4.1 Tidplan

Aktivitet	Tidpunkt	Ansvarig
Urval av skolor klart	maj	Statistikenhet
Projektplan tas fram	maj	projektledning
Projektplan fastställs	juni	projektägare
Metoder och verktyg tas fram	maj-juni	projektledning
Pilotstudie	juni	projektledning
Information skickas till skolorna (besök)	juni	projektledning
Styrgruppsmöte 1	juni	projektledning, projektägare, enhetschefer
Metoder och verktyg revideras	juli	projektledning
Övergripande rapport påbörjas	augusti	projektledning
Uppstartsmöte	augusti	projektledning
Enkätperiod (breda kartläggning)	augusti-september	CMA Research
Besöksperiod	september-oktober	projektledning, inspektörer
Bedömningsmöte	oktober	projektledning, inspektörer
Analyseseminarium	november	projektledning, projektägare
Styrgruppsmöte 2	november	projektledning, projektägare, enhetschefer
Avstämningsföredragning	december	projektledning, projektägare
Övergripande rapport kvalitetssäkras	december-januari	projektledning
Styrgruppsmöte 3	januari	projektledning, projektägare, enhetschefer
Slutföredragning	januari	projektledning
Publicering av rapporten	februari	projektledning, projektägare, enhetschefer, GD
Redovisning för departementet	februari	projektledning

4.2 Personresurser

		Planera granskning	Precisera metod och ta fram verktyg	Förbered och genomföra besök inkl. återkoppling	Övergripande rapport samt kommunikation satsar	Uppföljning
Resurs	Totalt	v. 18-21	v. 22-35	v. 36-44	v. 45-5	v. 6-13
Projektledning. inkl styrgrupp	1 063	163	326	216	358	
Insp						
Gbg	1 080		39	900		141
Sthlm	2 235		39	1 881		315
S:a	4 379	163	404	2 997	358	456

År	Totalt	År 2017	År 2018
S:a timmar	4 379	3 792	587

4.3 Budget

Budget	Totalt	År 2017	År 2018
Personalkostnader	1 970 550	1 706 400	264 150
Resor och övriga kostnader	370 000	370 000	
Totalt	2 340 550	2 076 400	264 150

Projektets verksamhetskod: 2206

5. Organisation

5.1 Projektorganisation

Deltagande avdelningar: Stockholm och Göteborg

Projektägare: Tommy Lagergren, avdelningschef Stockholm

Projektansvarig enhetschef: Gabriel Brandström, Stockholm

Projektledare: Stefanie Luthman, utredare Stockholm

Projektadministratör: Olivia Öberg, utredare Stockholm

Methodsakkunnig: Ulrika Sutorius, utredare Stockholm

Juridiskt sakkunnig: Ingegärd Hilborn, Stockholm

Styrgrupp:

Tommy Lagergren, avdelningschef Stockholm

Gabriel Brandström, enhetschef Stockholm

Lena Dahlquist, enhetschef Göteborg

Anna Sellin, avdelningschef Analys- och statistiksavdelning

Referensgrupp:

Teresa Fernández-Long, Skolverket

Tommy Eriksson, Folkhälsomyndigheten

Vetenskapliga experter som kvalitetssäkrar den övergripande rapporten:

Carl Göran Svedin, Linköpings universitet

Peter Gill, Högskolan i Gävle

Eva Bolander, Linköpings universitet

Kontaktperson på Rättsenheten: Lars Söderberg

Kontaktperson på Kommunikationssektariatet: Linda Karlsson

5.2 Ansvar och befogenheter

Projektägaren har det övergripande ansvaret för att granskningen genomförs i enlighet med projektplanen. Om betydande förändringar sker i projektplanen efter det att den är fastställd beslutar projektägaren om en reviderad projekt-plan efter att detta har förankrats med styrgruppen.

Projektansvarig enhetschef ansvarar för arbetsledning av projektet samt för kontakter med beslutsfattande enhetschef i Göteborg.

Projektledaren har det övergripande ansvaret för planeringen av projektet och att det genomförs på det sätt som anges i projektplanen. Projektledaren ansvarar för kvalitets-säkring av bedömningsunderlag och verktyg, planering och genomförandet av pilot-studien, uppstartsmötet och bedömningsmöten. Dessutom ansvarar projektledaren för återföring till besökta verksamheter, analys av insamlade empirin och skrivandet av den övergripande rapporten.

Projektadministratören stöttar projektledaren i planering och administration av projektet samt planering och genomförande av uppstartsmötet och bedömningsmöten.

Metodsakkunnig ansvarar för framtagandet av bedömningsunderlag och verktyg och stöttar projektledaren i analys av insamlade empirin.

Analys- och statistikavdelningen ansvarar för att göra urval och kvalitetssäkra projekt-plan, verktyg, bedömningspunkter/områden och övergripande rapport.

Styrgruppens roll är att säkerställa att kvalitetsgranskningen, planering och ge-nomförande ligger i linje med beställarens direktiv.

Referenspersonernas roll är att bistå med sakkunskap inom projektet avseende övergri-pande upplägg och genomförande, bedömningsfrågor samt vara rådgivande och be-döma resultatets innehåll och slutsatser.

6. Arbetsformer

6.1 Kvalitetssäkring

Bedömningspunkter och verktyg för insamling av empiri kvalitetssäkras av re-ferensgruppen, analys- och statistikavdelningen, rättsenheten och vid behov kommu-nikationssekretariatet. Verktygen testas i en pilotstudie. Bedömningspunkter och verk-tyg fastställs av ansvarig enhetschef.

Informationsbrev till rektor fastställs av ansvarig enhetschef.

Den övergripande rapporten kvalitetssäkras av metodsakkunnig, biträdande projektle-dare, referensgruppen, analys- och statistikavdelningen, rättsenheten och kommunika-tionssekretariatet. Avdelningschefen godkänner rapporten inför beslut av verksamhets-ledningen.

Projektets kommunikativa aspekter planeras i samråd med, och granskas av, kommu-nikationssekretariatet.

6.2 Möten

Styrgruppen möts vid tre tillfällen under projekttiden. Vid första mötet diskuteras principiella frågor angående metod, bedömningspunkter och verktygen. De andra två mötena sker inför avstämningsföredragning och slutföredragning.

Projektet kommer att ha ett uppstartsmöte med projektledningen, deltagande inspektörer och referensgruppen i augusti 2017 innan skolbesöken påbörjas. Dessutom kommer ett bedömningsmöte med deltagande inspektörer äga rum i början av oktober 2017, efter att runt hälften av besöken har genomförts.

7. Risker och samordning

7.1 Projektövergripande risker

Risk	Åtgärd
Projektet upptäcker andra brister i elevers utbildning, exempelvis indikationer på att elever är mottagna i grundskola på bristfälliga grunder.	Ärenden överlämnas till anmälningsärenden eller regelbunden tillsyn. Det är viktigt att det framgår för elever och vårdnadshavare att det handlar om en kvalitetsgranskning men i vilken myndigheten också kan komma att överlämna till tillsyn.
Elevintervjuerna insamlar information som kan upplevas som känslig och privat.	Projektledningen ser över intervjuguide i syfte att minimera risken för att detta uppstår. Informerat samtycke från elever/ vårdnadshavare inhämtas.
Tidsbrist – genomförandet tar för stora resurser i anspråk.	I utarbetandet av projektplanen är det av största vikt att göra en så realistisk bedömning av tidsåtgång som möjligt, och anpassa omfång och metoder efter den. Tidsåtgången behöver beaktas för alla moment som rör datainsamling, bearbetning och återföring och möjligheter till effektivisering bör tas tillvara.

7.2 Risker i genomförande

Risk	Åtgärd
Ett stort antal verksamhetsbesök ska genomföras under en kort tidsperiod. Det kan innebära en hög arbetsbelastning för de enskilda inspektörerna, vilket kan påverka kvaliteten i datainsamlingen.	Enhetscheferna vid de deltagande avdelningar ansvarar för att inspektörerna får en hållbar besöksplanering.
Kunskapsområdet sex och samlevnad är brett, vilket innebär att det kan vara oklart för elever, men också lärare, vad som ingår i sex- och samlevnadsundervisningen.	I utformningen av frågor till elever, i viss mån även till lärare, kan ett visst inslag av ledande frågor motiveras, för att fånga upp att undervisningen omfattar relevanta frågor och perspektiv. Här avses frågor av typen "Har ni pratat om [kärlek, identitet, HBTQ etc.]? I vilket sammanhang eller inom vilka ämnen?"
Det finns risk att myndigheten får in känslig information om individer.	I intervjusituationerna ska det tydligt framgå att det endast är elevernas erfarenheter av och uppfattning om <i>undervisningen</i> i sex och samlevnad som är av intresse, inte deras erfarenheter av eller uppfattning om sex och samlevnadsfrågor i stort.

7.3 Samordning

Inga särskilda beroenden finns till andra pågående projekt inom myndigheten, varför det inte finns behov av samordning.

8. Utvärdering

Projektet avser att göra en mindre intern processutvärdering.³³ Avsikten är att vid ett par tillfällen under projekttiden utvärdera arbetet för att därigenom ha möjlighet att justera arbetssätt, informationsrutiner eller vad som kan vara befogat för att få projektgruppens arbete att bli mer effektivt. Utvärderingen kommer att genomföras under några av projektets ordinarie projektmöten. Någon självvärderingsmetod, exempelvis

³³ En processutvärdering fokuserar på att systematiskt följa genomförandet (arbetsprocessen) och förutsättningarna för att nå målen till skillnad från en effektutvärdering som främst intresserar sig för det uppnådda resultatet.

Projektplan

2017-06-19

31 (31)

Dnr 400-2016:11445

SWOT-analyser, (se Riktlinje och rekommendation vid utvärdering av kvalitetsgranskningsarbetet) kommer att användas. Avsikten är också att vid ett avslutningsseminarium ta tillvara erfarenheter från projektarbetet för att kunna förmedla dessa till kommande kvalitetsgranskningsprojekt. Projektledaren leder och är ansvarig för utvärderingen som kommer att dokumenteras skriftligt i den projektutvärdering som färdigställs i anslutning till projektets slutdatum.